

Romano džaniben – ňilaj 2006
Časopis romistických studií

Amaro pajtrin Romano džaniben avel avri paľikerindos
la Kulturakere Ministerstvoske andre Čechiko Republika.

Kado lil kerďilas anda kodo, hod' i Filozoficko fakulta andi Karloski univerzita
rodelas informaciji paj Rrom taj kamelas te del le anglal ávere žejnenge.

Kadi keňva sas poťindi anda programo, savo kamel te vezetij e Rromen
andej lenge rromane sokáša. I Praha kado programo phuterdas ando berš 2006

Vaš kado numeros amen diňa love e organizacija Next Page.
Amen savore džene la ašaras, hoj kamel te hazdel opre the te barvaľarel
e romaňi čhib the e romaňi literatura.

O Next Page resel love khatar o Open Society Institute Peštate.

Anda peske louve das ame i nadacija Arbor Vitae

Tento časopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Toto číslo je výstup z výzkumného záměru č. 206809
realizovaného na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Publikace byla financována hlavním městem Prahou z Celoměstských programů
na podporu aktivit národnostních menšin a integrujících se cizinců na území hl. m. Prahy
pro rok 2006

Tato publikace vyšla v rámci projektu "Podpora vydávání v romštině" za laskavého přispění
nadace Next Page, financována organizací Open Society Institute v Budapešti.

Projekt je financován za finanční podpory Nadace Arbor Vitae

— Rozhovor s Magdou Kokyovou

O životě a skladatelském talentu této učitelky z hudebního rodu v Klenovci, okr. Rimavská Sobota, jsme referovali v předchozím čísle Romano džaniben jevend 2005. Následující rozhovor natočili Peter a Margita Wagnerovi během semináře Štátného pedagogického ústavu o výuce v romštině a o romských realitách 22. listopadu 2005 na Štrbském Plese. Projekt, který v něm zmiňuje, má za cíl uvádění těchto předmětů do kurikula slovenských základních a středních škol.

Na džanáv te vakeren, na del pe savoro ári te phenen, so hin mange po jílo, so mange gondolinav pal i Milena. Mék buter sar te bi phenavas, hoj manuš. Mék buter vareso. Vaš mange but značneňinda. Prekal late me kez dindom te gondolinen buter pal o romipe. Mér me oda romipe láhi čak avka: Odoj dživav, avka dživav, sar ari bárilom, sa dikhlom mre dadestar mra dadatar. Ta akada drom, ada savoro, soste akánik kerav, adale kolektivoha, oj amenge oda savorengé diňa akaso drom. Hoj mék ávri so šaj gondolinas pal o Roma, mék áver dromora ole ávre Romenge šaj sikhavas. Kana ma laha restom, báre but berša hi odaleske, oj stá bári lachi pajtaškiňa mire stríkoha, ole Janko Cibulaha. Hát kethane študujinnahi, khetane kernahi kala búta, pal o romipen, kniški irinnahi khetane.

Nedokážu o tom mluvit, nelze vyjádřit všechno, co mám na srdci, co si myslím, kdo je Milena. Řekla bych, že určitě víc než obyčejný člověk, rozhodně víc. Pro mě znamenala hodně. Jejím prostřednictvím jsem se začala zajímat o romství. Protože předtím jsem romství vnímala jen tak, že žijí tam a tím způsobem, jak jsem vyrostla, jak jsem to odkoukala od svých rodičů. Ale směr, jaký jsem si zvolila, a všechno ostatní, co v tomto kolektivu děláme, nám ukázala ona. Abychom o Romech reflektovali, abychom to předali ostatním Romům. Když jsem ji potkala, to bylo před dlouhou dobou, byla blízkou přítelkyní mého strýce Jána Cibulí. Studovali spolu, pracovali spolu na romské věci, psali spolu knížky. Proto za námi jezdila. Byla ještě mladoučká, dlouhé vlasy měla, delší než kabát, nádherně

No ta phírkerlahi k'amende. Terňóri mé sťa, bál ase báre dugé, ži teleder o dereko, šukár kále. Asi sťa sar romani. Hoj má akor sar terňi kana sťa! Ta azutastar me la pindžarav. Akor mék me na džanáhi, hoj Hübschmannová pe vičinel. Oj sťa sar amári, andar amári rodina, patrínláhi an amári rodina. Lake sako, kana phenasahi Milena, sako džanasahi, ko h'oda i Milena. Hát avka azutastar. Ta má pále sar adaj aľom Kašate, avka valasar búter me dikhlom an ala búta. Má me búter berša, trijanda dúj berš sikhlarav. No de aľom adaj avka sar načínla keráhi an oda divadlo. No ta adala sortaha manušenca man restom, no ta kezdindam keril ala búta te keren, ta bizon oj sťa amenge baro vzoro. Oj amenge oda savoro sikhada, sar so keril ada.

Sar sikhada tumen?

Oj kezdinda *zkoušenie*, oj písínlahi, írínkerlahi, vakerlahi pal ada, kerlahi an ala búta. Čače pobisterdom angle pándže či šove beršenge, talam te buter berš oďaleske má hi, sťomahi laha po sustreďeňi pal Prahate, Sázavate. Odoj khetane diňam ola lava pomenovaňia, o *podstatné mená*, o *prídavné mená*, odoj sťamahi deš džéne. No t'akor sťomahi laha, sar ávera kernahi pal late, džannahi an lakere šlapaja. Snažinasahi amen te džan ane lakere šlapaja, de oda na dosjahňinaha talam šoha amen. Čak snažinas amen.

Lošnav, hoj sťa amen asi odvaha kada te pristupinen. Hoj kezdindam te keren ala pravidla. O manuš te daral, mer oda hi bari búti ada valaso.

černé. Byla úplně jako Romka. Ještě tehdy byla mladá! Zním ji od té doby, ještě jsem nevěděla, že se jmenuje Hübschmannová. Patřila k nám do rodiny. Když se řeklo Milena, tak každý věděl, kdo to je, od samého počátku. Když jsem se potom vrátila do Košic, ponořila jsem se do těch prací víc. Učím už hodně dlouho, třicet tři let. Do projektu jsem se připojila nedávno, když jsem vystupovala v divadle. Stýkala jsem se s lidmi a začala jsem okolo toho pracovat. Ona nám byla samozřejmě velkým vzorem. Všechno kolem toho nám ukázala ona.

Jak Vás učila?

Ona nás zkoušela, psala, přednášela, pracovala s námi. Vlastně jsem už zapomněla, před takovými pěti či šesti roky, asi ještě dříve, jsme byli spolu na soustředění u Prahy, v Sázavě. Tam jsme sepisovali názvosloví, jako např. slova pro „podstatné jméno“, „přídavné jméno“, v deseti lidech. Tam jsem s ní byla, pracovala tak jako i ostatní šli jsme v jejich šlépějích. Alespoň jsme se o to snažili, ale nikdy toho asi nedosáhneme. Ale snažíme se.

Mám z toho radost, že jsme se tím směrem vydali, že jsme začali pracovat na těch pravidlech. Důvody k obavám jsme měli, protože je to opravdu obrovská práce.

So gindan tume angl'oda pal o romipe?

Lakere búta elšéno gendom me kola *oranžové vydania Džanibena* ste. Má oda pe mande báre zapusobinda. No pale o Jaňiko, sar vakerlahi amáro pal ada savóro, an amári rodina savóro so opre vakerlahi. O Jaňiko fur lašarlahi, hoj ada savóro, ada šaj palikerav ola Milenake, hoj me kezdindom an adavala so te keren.

A tumen restan Kašate vaj Klinovcate?

Klinócate, mék tiknóri s'tomahi hát.

Ket'i berš sanas?

Joj, aňi bárim na džanav te phenen. Dešutrín, dešuštár berš, an ala berša. O Jaňiko študujinlahi Braťislavate. Aňi na džanav, sar on pume rest'e, sar pume pindžard'e khetáne. Me gondolinav, hoj valakaj pi valasavi medzinárodna konferencija. Odoj pume rest'e. Odoj pume pindžard'e hát. No a pale často phirlahi k'amende Klinovcate.

Oj vakerlas pal koda, sar sas o Jankus, ke tumende.
Me s'tom avka leske rodina, hoj mri daj hi leskeri sesterňica. Mra dakero dad taj leskero dad si phrala.

Tumaro dad s'ta lavutáris?

O dad sista baro lavutári. Me oda bičhadom ola Milenake pal oda, sar phirkerlahi mro dad valakana te bašavkeren píre dadeha, oda članko, oda lake bičhadom, sar valakana o Roma vándolinkernahi. U kija bičhadom o fotki, mro dad, cela bandaha, savore lavutára. Me lake bičhadom oda írišágo pal odá, ta pale

Jak jste předtím uvažovala o romipen?

Její první práce jsem četla v oranžové sérii *Romano džaniben*. Už tehdy to na mě ohromně zapůsobilo. Potom tam byl náš Janko, který o tom všem povídal, v naší rodině to všechno probíral. Janko vždycky vyzdvihoval, že za všechno můžeme být vděční Mileně, za to, že jsem se do té věci zapojila.

A seznámili jste se v Košicích nebo v Klenovci?

V Klenovci, byla jsem ještě malá.

Kolik Vám bylo let?

Aj, to Vám řeknu jen přibližně. Třináct, čtrnáct let, asi v tom věku jsem byla. Janko studoval v Bratislavě. Ani nevím, kde se potkali oni dva, kde se seznámili. Myslím si, že to bylo na nějaké mezinárodní konferenci. A poté k nám do Klenovce jezdila často.

Ano, ona nám vyprávěla o Jankovi a o tom, jaké to bylo u Vás.

Příbuzná jsem s ním tak, že moje matka je jeho sestřenice. Otec méj matky a jeho otec byli bratři.

Váš otec byl hudebník?

Otec byl velký hudebník. Poslala jsem Mileně vyprávění o tom, jak můj otec kdysi chodil se svým otcem hrát. Jak kdysi Romové „vándovali“ (*pozn. red.*: vyhrávat na oslavách a zábavách). Přidala jsem k tomu fotky otce s celou kapelou, všichni hudebníci. Poslala jsem jí, co

mange oj bičhada pohľadnica, hoj te bičhavav lake kija fotki. Ta te míre fotki. Ta bičhadom. Pe duje dīvesende dodžandom, hoj múla hát.

Ta náne manuš, gondolinav, so pal late valasavo erđavo vakerđahi. Sako, so la pindžarel – pindžarlahi. Pháro hi uš ova te phenen *v minulom čase*, na? Manuš peske gondolinlahi, hoj adaj ovla furt.

Pal soste vakerlas tumenca?

No ta oda čak avka. Kana kezdinahi te vakeren, lepráhi valaso, so šunahi mra datar, mire dadestar, mire papustar, mira babatar, no ta joj: írin, írin oda, ov asi láčhi, írin oda. Avka avlahi, hoj na sťa man bári idejo pal ada, pala so te írinen. Ma akánik man lílom p'oda, hoj írindom pal odá, sar valakana phirlahi mrodad te vándolinen. K'amende p'oda phenlahi te vándolinen. Valakana avka dživnáh' o Roma. Irindom – dost but berša hi. Pa oda hi, sar k'amende svetinas i Karančoňa. M'oda hi činla, báre.

Me šaj phenav čak, hoj me aňi báre na džanahi, savi sukromi la sťa. Me na džanahi, hoj la hi čhávo, hoj nane romeste, me na džanáhi nič adá. Aňi na kamláhi mange ada te džanen. P'oda hoj te vážinav mange la. Me mer ada čak načinla dodžandžom, hoj la na sťa rom. U gondolinav, hoj aňi oj pal mande but na džanlahi, pal o sukromije. Hoj vlasňe aňi lake oda talam na kamlá pal mande kaso valaso te džanen. Hoj aňi mange talam na. Oda hi *zaujímavé*.

jsem napsala, a ona mi poslala pohlednici, abych jí k tomu poslala i fotky, což jsem udělala. Dva dny nato jsem se dověděla, že zemřela.

Snad není člověk, kdo by o ní řekl ošklivé slovo, z těch, kdo ji zná, tedy znal... Ono se to říká těžko v minulém čase, že? Člověk si myslel, že tu bude pořád.

O čem si s Vámi povídala?

Jen tak. Když jsem začala povídat, vzpomínala jsem se na to, co jsem slyšela od rodičů, od prarodičů, a ona hned: napiš to, piš, prosím tě, napiš to. Neměla jsem na to moc času, abych něco napsala. Teď jsem se do toho pustila, začala jsem psát o tom, jak můj otec „vándoval“, jak se u nás říkalo. Kdysi Romové takto žili. Píši o tom, co bylo dávno, jak jsme tehdy slavili Vánoce. Už je to dávno, strašně dávno.

Mohu říct jenom tolik, že ani moc nevím, jaké bylo její soukromí. Nevím, že měla dítě, že nebyla vdaná, nic takového. Ani bych to nepotřebovala vědět. Abych si jí vážila. To, že nemá muže, jsem se třeba dozvěděla teprve nedávno. A myslím si, že ani ona moc nevěděla o mém soukromí. A že vlastně ani ona tolik nepotřebovala vědět o mně. Tak jako já. To je zajímavé.

Text přepsal a přeložil Peter Wagner

CIKÁNSKÉ PÍSNĚ

Skupina z n. ústředí
převládá *Milana Halabala*
Písně, tance, historky a krátké příběhy
novelky Marie Nohové.
Vydala *Mladá fronta*, nakladatelství ČSM,
Jiho září 1958, přeloženo *Stano* a *Stano*
Státní nakladatelství *Zuzana* *Státní*.

Všechny písně *Státní*
M. Halabala, n. p., ústředí z. *Státní* 20,
Laguna 20, *Státní*.
Formát, papír 80 x 100 cm.
202 s. s. 200 v. s. D-20000
Všechny 1.000 v. s. s. s. s. s.
Všechny, *Státní* 10-20.
Cena v. s. s. s. s. s. s. s.
M/1111-20

| Tiráž knihy „Cikánské písně“ z roku 1960 |